

P R O
Q. L I G A R I O.

A D C. CÆSAREM.

O R A T I O X L I.

A R G U M E N T U M.

HANC orationem M. Tullius in Foro apud Cæsarem dixit extremo anno Urbis DCCVII. Julio Cæsare III. M. Emilio Lepido Coss. pridie Kal. interkalares priores, qui fuit ultimus dies prioris mensis illorum duorum, quos Cæsar hoc anno Fastos corrigens, inter Novembrem ac Decembrem interjecit: de quibus Suetonius in Julio.

Frates, & propinqui Ligarii prostrati ad pedes Cæsaris domi ejus jacuerunt, ut est epist. xv. libri vi. Famil. & in hac oratione. Postea vero in Foro hæc Cicero dixit.

Pompejanis hoc anno devictis a Cæsare in Africa (in quam Ligarius ante bellum civile profectus, tempore belli remanserat) Ligario vita concessa fuit, ut est in Comment. de bello Africo. Sed dum Cæsare Romam reverso, Ligarius extra Italianam in exsilio manet, ac fratres, propinqui, itemque C. Pansa & M. Cicero de ejus reditu laborant, Q. Ælius Tubero, qui cum patre suo Africæ ora, triennio ante a Ligario prohibitus fuerat, eum apud Cæsarem accusavit, & orationem in Ligarium edidit: cujus Quintilianus, lib. x. cap. i. meminit. Cicero eum concessione defendit. Cum autem concessionis due partes a Rhetoribus proponantur, Purgatio & Deprecatio, M. Cicero illis primum utitur, atque ἀπεχρησμένον aliquot locis miscet: ad extremum vero Deprecationem adhibet. Hanc orationem pulcherrimam, ut a Pomponio Jurisconsul. nominatur in L. II. D. de orig. juris, Cicero bello Hispaniensi scriptam edidit: qua quantopere Arico, Balbo,

Balbo, Oppio, aliisque placuerit, cognosces epist. XII. & XVIII. libri XIII. ad Attic. FABRITIUS.

NOVUM crimen, C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idque C. Pansa, præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaque, quo me vertam, nescio. Paratus enim veneram, cum tu id neque per te scires, neque audire aliunde potuisses, ut ignorantia tua ad hominis miseri salutem abuterer: sed quoniam diligentia inimici investigatum est, quod latebat, confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius, C. Pansa, fecerit, ut id jam integrum non esset: omniaque controversia, omnis oratio ad misericordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conservati, cum a te non liberationem culpæ, sed errati veniam impetravissent.

Habes igitur, Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum: sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Africam cum C. Confidio profectus est: qua in legatione & civibus, & sociis ita se probavit, ut decedens Confidius provincia satisfacere hominibus non posset, si quemquam alium provinciæ præficeret. Itaque Q. Ligarius, cum diu recusans nihil profecisset, provinciam accepit invidus: cui sic præfuit in pace, ut & civibus, & sociis gratissima esset

Tom. VI. R r ejus

1 Novum crimen] Totum hoc proœmium ironia constare ex Quintiliano & Aquila notum est. Orditur a propositione criminis, addita confessione Pansæ: cujus personam adjunctis ornat. Fabrit. Vide de hac oratione in primis Quintilianum IV, 1. & IX, 2. nec non XI, 3; ubi docet quo gestu corporis totum hoc exordium sit exponendum.

2 Propinquus meus] Affinis, non cognatus: ut infra patet. Propinquitatem appellat, ne cum inimico homine disputare videatur; & ut eo major orationi fides accedat; quod Ligarii innocentiam, & causæ bonitatem propinquitati Tuberonis anteponat. Manut.

3 C. Pansa] C. Vibius Pansa, qui biennio post consul fuit. Ferras.

ejus integritas, & fides. Bellum subito exarsit: quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari. Quo audito, partim cupiditate⁴ inconsiderata, partim cæco quodam timore⁵, primò salutis⁶, post etiam studii sui quærebant aliquem ducem: cum Ligarius, domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. Interim P. Attius Varus⁷, qui prætor Africam obtinuerat, Uticam venit. Ad eum statim concursus est. Atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad privatam clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio, deferebatur. Itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paulum adventu Vari conquevit⁸.

II. Adhuc, C. Cæsar, Q. Ligarius omni culpa vacat. Domino est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem suspicionem belli: legatus in pace profectus, in provincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret⁹. Profectio certe animum tuum non debet offendere. Num igitur remansio? Multo minus. Nam profectio voluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessitatem honestam. Ergo hæc duo tempora carent crimine: unum, cum est legatus profectus: alterum, cum, efflagitatus a provincia, præpositus Africæ est.

Tertium est tempus, quo post adventum Vari in Africa restitit. Quod si est criminofum, necessitatis¹⁰ crimen est, non

⁴ Cupiditate] Patricius, quod faveret Pompejo. Manuius, cupiditate belli gerendi. Sed istius ellipsos exemplum non reperies. Uterque nescivit, quid sit cupiditas, nimirum studium partium, sive, ut barbari loquuntur, partialitas. Sic cupidus iudex, restis, ut alibi vidimus. Pro cupiditate, in sequentibus verbis Racim dicit studium. Græv.

⁵ Cæco quodam timore] Timebant Cæsarem, sed, cur timerent, cause nihil videbant. Masur.

⁶ Salutis] Hæc sententia est: Primo salutis ducem quærebant; deinde etiam studii sui. Lambinus.

⁷ P. Attius Varus] Varus hic cum Sex. Pompejo, & Labieno ex Africana pugna,

devisis Scipione, Pompeji sacero, & Juba Mauritaniæ rege, in Hispaniam profugit; ubi renovato simul cum Pompeji liberis bello, Mundensi prælio a Cæsare victus interit. Masur.

⁸ Conquevit] Ideo festinabat decedere provincia, ne dux eligeretur contra Cæsarem: ubi timor ille evanuit adventu Vari, non erat, cur adeo festinaret illinc discedere: itaque parumper conquievit. Ferrat.

⁹ Expediret] Il cupere bellum solent, qui male gesta provincia iudicium timent, idem.

¹⁰ Necessitatis] Coactus enim parere P. Vario, novo Proconsuli. Idem.

non voluntatis. An ille, si potuisset illinc ullo modo eadere, Uticæ potius, quam Romæ; cum P. Attio, quam cum concordissimis fratribus; cum alienis esse, quam cum suis maluisset? Cum ipsa legatio plena desiderii ac sollicitudinis fuisset; propter incredibilem quendam fratrum amorem; hic a quo animo esse potuit, belli discedio distractus a fratribus?

Nullum igitur habes, Cæsar, adhuc in Q. Ligario signum alienæ a te voluntatis. Cujus ego causam animadvertere, quæso, qua fide defendam, cum prodo meam. O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam! M. Cicero apud te defendit, alium in ea voluntate non fuisse, in qua seipsum confitetur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes extimefcit: nec, quid tibi de alio audienti, de se ipso occurrat, reformidat.

III. Vide, quam non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, antequam vidit, reipublicæ reddidit: qui ad me ex Ægypto literas misit, ut essem idem, qui fuisset: qui cum ipse imperator in toto imperio populi Romani unus esset, esse me alterum passus est¹¹: a quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuntium perferente, concessos falces tenui, quoad tenendos¹².

R r 2   puta-

¹¹ Esse me alterum passus est] M. Tullius Ser. Sulpicio & M. Marcello Coss. in Ciliciam pro consule profectus, Amano pacato, perpetuoque hoste inde sublato, rem satis prospere gessit, Imperatorque salutus fuit. Eib. v. ad Attic. epist. x. Lib. 2. & 3, & Lib. 15. famil. Unde Plutarchus exponens res a Cicero in Cilicia gestas, Gessit etiam, inquit, bellum, lacrimibus, qui Amanum tendebat, devictis: ipsaque victoria Imperator a militibus appellatus est. Anno sequente, L. Paulo & C. Marcello Coss. e provincia in Italiam revertus, ad urbem accessit pridie Non. Januarii, cum jam Lentulo

& Marcello Coss. bellum civile confutum esset. Epist. x. lib. xvi. Fovill. Verum quia urbem ingressus non fuit, imperium retinuit, & pro consule mansit. Nam, ut ait Appianus, lib. 1. Proconsulibus imperii retinendi tamdiu potestas est, quoad Romam reversi fuerint. Proconsul autem portam Rome ingressus, deponit imperium, inquit Ulpianus in L. ult. de officio procos. Fabric.

¹² Quoad tenendos] Tenuisse licetores laureatos M. Tullius videtur usque ad mensen. Octobrem, Cæsare Dictatore iterum, anno urbis DCCVII. quo demum tempore in urbem venit, imperiumque deposuisse videtur. ex

putavi: qui mihi tum denique se salutem putavit dare, si eam nullis spoliata ornamentis dedisset.

Vide, quaso, Tubero, ut, qui de meo facto¹³ non dubitem dicere, de Ligarii non audeam confiteri. Atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. Cujus ego industriæ, gloriaque faveo, vel propter propinquam cognationem, vel quod ejus ingenio, studiisque delector, vel quod laudem adolescentis propinqui existimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. Sed hoc quaro, quis putet esse crimen, fuisse in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipse in eadem Africa esse voluit, & prohibitum se a Ligario queritur, & certe contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, destritus ille tuus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum; quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Nimis urgeo: commoveri videtur adolescens¹⁴: ad me revertat. Iisdem in armis sui.

IV. Quid autem aliud egimus, Tubero, nisi, ut, quod hic potest, nos possemus? Quorum igitur impunitas, Cæsaris, tuæ clementiæ laus est, eorum ipsorum ad crudelitatem te avertit oratio? Atque in hac causa non nihil equidem, Tubero, etiam tuam, sed multo magis patris tui prudentiam desidero: quod homo, cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc causæ quod esset, non viderit. Nam, si vidisset, quovis profecto, quam isto modo, a te agi maluisset. Arguis fatentem. Non est satis. Accusas eum, qui causam

ex epist. ult. lib. xv. ad Attic. & epist. xx. lib. xiv. Fam. ita ut cum imperio fuerit annis quatuor. Idem.

¹³ Ut, qui de meo facto, &c.] Coniungo: ut non audeam confiteri de Ligarii facto, qui de meo non dubitem dicere. Ut, positum pro quam. Patric.

¹⁴ Commoveri videtur adolescens] Tubero scilicet. Atque etiam Cæsar ipse, ut est apud Quintilianum, magnopere verbis iisdem illis commotus fuisse fertur. Cum diceret Cicero: Quid enim, Tubero, inquit, tuus

ille in acie Pharsalica destritus gladius agebat? &c. Et Plutarchus in vita Ciceronis scribit, ad hanc solam Pharsalicæ aciei mentionem, tam commotum fuisse Cæsarem, ut cum prius dicit tantum causa audire Ciceronem pro eo dicentem voluerit, ipsum Ligarium pro condemnato iam habuerit, hoc loco perturbatum corripuisse se, & Schedas, quas cum forte gerebat, abiecit, & denique contra quam statuerat, rem absolvit. Patric.

fam habet; aut, ut ego dico, meliorem, quam tu: aut, ut tu vis, parem.

Hæc non modo mirabilia sunt, sed prodigii simile est quod dicam. Non habet eam vim ista accusatio, ut Q. Ligarius condemnetur, sed ut necetur. Hoc egit civis Romanus ante te nemo. Externi isti sunt mores. Usque ad sanguinem¹⁵ incitari solet odium aut levium Græcorum, aut immanium barbarorum. Nam quid aliud agis? Ut Romæ ne sit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Broccho, avunculo suo, ne cum ejus filio, consobrino suo, ne nobiscum vivat? ne sit in patria? Num est? num potest magis carere his omnibus, quam caret? Italia prohibetur, exulat. Non tu ergo hunc patria privare, qua caret, sed vita, vis. At istud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quisquam egit isto modo. Ipse jubeat occidi, nullo postulante: præmiis etiam invitabat¹⁶. Quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis¹⁷ post, quem tu nunc crudelem esse vis, vindicata est.

V. Ego vero istud non postulo, inquires. Ita mehercle existimo, Tubero. Novi enim te, novi patrem, novi domum, nomenque vestrum: studia denique generis ac familiæ vestræ, virtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atque optimarum, nota sunt mihi omnia. Itaque certo scio, vos non petere sanguinem: sed parum attenditis. Res enim eo spectat, ut ea poena, in qua adhuc Q. Ligarius sit, non videamini esse contenti. Quæ est igitur alia, præter mortem? Si enim in exilio est, sicuti est, quid amplius postulatis? An, ne ignoscatur? Hoc vero multo acerbius, multoque est durius. Quod nos domi petimus, precibus & lacrymis, prostrati ad pedes, non tam nostræ causæ fidentes, quam hujus humanitati: id ne impetremus, pugnabis? & in nostrum fletum

¹⁵ Usque ad sanguinem] Hoc est, letes Græci, aut immanes barbari, more istiusmodi suo, nobis externo & perhincino, solent incitare odium usque ad sanguinem, servere odio usque ad eadem. J. F. Gronovius.

¹⁶ Præmiis etiam invitabat] Præmium a Sylla propositum iis, qui proscriptum inter-

fecissent, duo talenta fuerunt. Plutarchus in Sylla. Fabritius.

¹⁷ Aliquot annis] Annis xvii. nam Sylla Dictator fuit anno ab U. C. DCLXXII. Cæsar questionem inter scarios exercuit anno DCXC. L. Julio Cæsare, & C. Figulo Coss. Vide Dionem. Idem.

tum irrumpes? & nos jacentes ad pedes supplicum voce pro-
hibebis?

Si, cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, & ut
spero, non frustra fecimus, tu repente irrupisses, & clama-
re cœpisses, C. Cæsar, cave ignoscas, cave te fratrum, pro
fratris salute obsecrantium, misereatur: nonne omnem huma-
nitatem exuisses? Quanto hoc durius, quod nos domi peti-
mus, id a te in foro oppugnari? & in tali miseria multo-
rum, perflugium misericordiæ tollere?

Dicam plane, C. Cæsar, quod sentio. Si in hac tanta tua
fortuna lenitas tanta non esset, quantam tu per te, per te,
inquam, obtines, (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu
redunderet ista victoria. Quam multi enim essent de victori-
bus, qui te crudelem esse vellent, cum etiam de victis repe-
riantur? quam multi, qui, cum a te nemini ignosci vellent,
impedirent clementiam tuam, cum etiam ii, quibus ipse ig-
novisti, nolint te in alios esse misericordem?

Quod si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium om-
nino non fuisse: si honesto & misericordi mendacio saluti
civi calamitose esse vellemus: tamen hominis non esset,
in tanto discrimine & periculo civis refellere & coarguere no-
strum mendacium: & si esset alicujus, ejus certe non esset,
qui in eadem causa & fortuna fuisset. Sed tamen aliud est
errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. Tu dices: Cave,
Cæsar, credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma con-
tra te. Nunc quid dicis? cave ignoscas. Hæcne hominis ad
hominem vox est? qua qui apud te, C. Cæsar, utetur, suam
civitas abjiciet humanitatem, quam extorquet tuam.

VI. Ac primus aditus, & postulatio Tiberonis, hæc, ut
opinor, fuit, velle se de Q. Ligarii scelere dicere. Non dubi-
to, quin admiratus sis, vel quod de nullo alio quisquam,
vel quod is, qui in eadem causa fuisset, vel quid novi faci-
noris

¹⁸ Saluti civi calamitose esse vellemus]
Nihil videbatur lectione vulgata integris,
quæ talis est, saluti civis calamitose consul-
tum esse vellemus. Sed cum antiqua compa-
rata clamat se esse corruptam. Repertur au-
tem hæc antiqua, quam secuti sumus, in

duobus codicibus Memm. & in Cleric. & a-
liis. Lambin. Miror non auditum fuisse Lam-
binum, cum codicum, quos ille inspexit,
scripturam stabiliant optimi quique, & edi-
tiones vetustiores. Calamitose civi saluti esse,
est calamitosum civem servare. Græc.

noris afferret. Scelus tu illud vocas, Tubero? cur? isto enim
nomine illa adhuc causa caruit. Alii errorem appellant: alii
timorem: qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinacia-
m: qui gravissime, temeritatem: scelus, præter te, adhuc
nemo. Ac mihi quidem, si proprium & verum nomen no-
stri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse vide-
tur, & improvidas hominum mentes occupavisse: ut nemo
mirari debeat, humana consilia divina necessitate esse supe-
rata.

Liceat esse miseris, * quamquam hoc victore esse non pos-
sumus. Sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occi-
derunt. Fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sce-
leris vero crimine, furoris, parricidii, liceat Cn. Pompejo? ¹⁹
mortuo, liceat multis aliis carere. Quando hoc quisquam ex
te, Cæsar, audivit? aut tua quid aliud arma voluerunt, nisi
a te contumeliam ^b propulsare? ²⁰ quid egit tuus ille invictus
exercitus, nisi ut suum jus tueretur, & dignitatem tuam?
Quid? tu, cum pacem esse cupiebas, vidne agebas, ut tibi
cum sceleratis, an ut cum bonis civibus conveniret?

Mihi vero, Cæsar, tua in me maxima merita tanta certe
non videntur, si me, ut sceleratum, a te conservatum pu-
tarem. Quomodo autem tu de republica bene meritus esses,
si tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? Secessionem
tu illam existimavisti, Cæsar, initio, non bellum: non hos-
tile odium, sed civile dissidium: intrinseque cupientibus repu-
blicam salvam, sed partim consiliis, partim studiis a commu-
ni utilitate aberrantibus. Principum dignitas erat pene par:

non d
i

a Lamb. quamquam victore te
19 Cn. Pompejo] Non dubitat Pompejum,
præsertim Cæsare, nominare, cum ipse Cæsar
nunquam eum, nisi honorificentissime appella-
ret. De quo ad Cæcinam: Admirari solum
gravitatem, & justitiam, & sapientiam Cæ-
saris: nunquam nisi honorificentissime Pompe-
jum appellat. At in ejus persona multa fecit
asperius: armorum ista, & victoris sunt sa-
tis, non Cæsaris. Mantu.

b Lamb. propulsari
20 Nisi a te contumeliam propulsare] Quod

eripi tibi dices inimicorum injuria benefi-
cium a populo Romano datum, id est: quod
tibi non liceret absenti alterum consulatum
petere, quomadmodum jussit. Cæsar ipse
lib. 1. Bell. civ. Deluisse se ait, quod popu-
li Romani beneficium sibi per contumeliam ab
inimicis extorqueretur. Idem.

21 Ut suum jus tueretur] Jus populi Ro-
miani. Multi enim ex iis, qui cum Cæsare
militabant, suffragium tulerant in illa lege,
quæ absenti Cæsari consulatus petendi pote-
statem dabat. Mantu.

non par fortasse eorum, qui sequebantur ²²: causa tum dubia, quod erat aliquid in utraque parte, quod probari posset: nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dii adjuverunt. Cognita vero clementia tua, quis non eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus?

VII. Sed, ut omittam communem causam, veniamus ad nostram: utrum tandem existimas facilius fuisse, Tubero, Ligario ex Africa exire, an vobis in Africam non venire? Poteramusne, inquit, cum senatus censuisset? Si me consulis, nullo modo. Sed tamen Ligarium senatus idem legaverat. Atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: vos tum parvistis, cum paruit nemo, qui noluit. Reprehendo igitur, minime vero. Neque enim licuit aliter vestro generi, nomini, familiae, disciplinae. Sed hoc non concedo, ut, quibus rebus gloriemini in vobis, easdem in aliis reprehendatis.

Tuberonis fors conjecta est ex senatus-consulto, cum ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. Hæc ego novi propter omnes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tubero. Domi una eruditi, militiæ contubernales, post affines, in omni denique vita familiares. Magnum etiam vinculum, quod iisdem studiis semper usi sumus. Scio igitur Tuberonem domi manere voluisse. Sed ita quidam agebant, ita reipublicæ sanctissimum nomen opponebant, ut etiam si aliter sentiret, verborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. Cessit auctoritati amplissimi viri ²³, vel potius paruit. Una est profectus cum iis ²⁴, quorum erat una causa. Tardius iter fecit. Itaque in Africam venit jam occupatam ²⁵. Hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potius. Nam, * si

CRI-

²² Non par fortasse eorum, qui sequebantur] Hic certe Pompejanos Cesarianis dignitate præfert. Consularis enim cum Cesare, ut arbitror, nemo fuit; cum Pompejo multi, præter ipsos consules, & magistratus. Idem.

²³ Amplissimi viri] Pompeji, non Cato- nis, ut quidam putarunt. Fabric.

²⁴ Cum iis] Eodem tempore, quo reliqui

Prætores ad obtinendas reliquas imperii Romani provincias iussu Pompeji & Senatus exhibent paludati, votis prius in Capitolio nuncupatis, ipse etiam Tubero Roma profectus est. Abiam.

²⁵ Occupatam] A P. Varo.

a Vist. Man. Lamb. si crimen est prohibere illum voluisse

crimen ²⁶ est ullum, voluisse; non minus magnum est, vos Africam, omnium provinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendum, obtinere voluisse, quam a aliquem se maluisse. Atque is tamen aliquis, Ligarius non fuit. Varus imperium se habere dicebat: fœces certe habebat. Sed quoquo modo ²⁷ sese illud habet, hæc querela vestra, Tubero, quid valet? Recepti in provinciam non sumus. Quid si essetis? Cesarine eam tradituri fuissetis, an contra Casarem retenturi?

VIII. Vide, quid licentiæ, Casar, nobis tua liberalitas det, vel potius audaciæ. Si responderit Tubero, Africam, quo senatus eum, forsque miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsum te, cujus id eum facere interfuit, gravissimis verbis ejus consilium reprehendere. Non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata. Sed jam hoc totum omitto, non tam ut ne offendam tuas patientissimas aures, quam ne Tubero, quod nunquam cogitavit, facturus fuisse videatur. Veniebatis igitur in Africam provinciam, unam ex omnibus huic victoriæ maxime infestam: in qua erat rex ²⁸ potentissimus, inimicus huic causæ ²⁹, aliena voluntas ³⁰, conventus firmi, atque magni. Quæro, quid facturi fuissetis? quanquam, quid facturi fueritis, non dubitem, cum videam, quid feceritis ³¹. Prohibiti estis in provincia

Tom. VI.

S f

²⁶ Nam si crimen] Si crimini, inquit, datis Ligario, quod vos Africa prohibere voluerit, nihilominus eodem vos atque etiam patri condemnabo crimine, quod vos eam obtinere voluistis. Ergo, non minus magnum est, crimen, subaudio. Atque hic jam ferre adversarium incipit, cum hæcenus parcere ei videretur. Dum autem hunc incipit ferre, ante omnia reum ipsum tueri ac defendit, & in tuto quasi collocat, cum dicit, Ligarium in culpa non fuisse, cum Tuberonis pater Africa prohibereur. Patri.

a Idem. aliquem se imperatorem esse maluisse.

²⁷ Quoquo modo] Sive imperium Ligarius, sive Varus habuerit. Manu.

²⁸ Rex] Juba. Idem.

²⁹ Inimicus huic causæ] Cn. Pompeji beneficio, qui patrem ejus Hiempsalem, Mauritanæ regem constituerat. Idem.

³⁰ Aliena voluntas] Cuius? Africae videlicet ipsius. Hoc autem est, omnium qui Africam scilicet incolabant. Sed auget rem, cum absolute & præcise loquitur, non termines ibi fuisse aliena voluntate, non terram ipsam alienæ voluntatis, sed ipsam alienam voluntatem. Quanquam ego quidem propemodum legere sic: Aliena voluntate conventus firmi. Ut significet, non tam in privatis hominibus indicia existisse alienæ voluntatis a Casare, quam in conventibus ipsius hominum. At in quibus conventibus? num in solitariis aut in imbecillis? responderet, conventus illos fuisse & firmos, ne quis putet animis & voluntatibus fluctuabundos, & magnos, ut significet fuisse frequentissimos. Patri.

³¹ Cum videam, quid feceritis] Video enim vos, Africa prohibitos in Græciam ad Pompejum ivisse. Idem.

vestra pedem ponere, & prohibiti, ut perhibetis, summa cum injuria.

Quomodo id tulistis? acceptæ injuriæ querelam ad quem delulistis? nempe ad eum³², cujus auctoritatem secuti³³, in societatem belli veneratis. Quod si Cæsaris causa in provinciam veniebatis: ad eum profecto exclusi provincia venissetis. Venistis ad Pompejum. Quæ est ergo apud Cæsarem querela³⁴, cum eum accusatis, a quo queramini vos prohibitos contra Cæsarem bellum gerere? Atque in hoc quidem vel cum mendacio, si vultis, gloriari per me licet, vos provinciam fuisse Cæsari tradituros, etiam si a Varo³⁵, & quibusdam aliis prohibiti essetis. Ego autem confitebor culpam esse Ligarii, qui vos tantæ laudis occasione privaverit.

IX. Sed vide, quæso, C. Cæsare, constantiam ornatissimi viri, L. Tuberonis: quam ego, quamvis ipse^a probarem, ut probò, tamen non commemorarem, nisi a te cognovissem in primis eam virtutem solere laudari. Quæ fuit igitur unquam in ullo homine tanta constantia? Constantiam dico? nescio, an melius patientiam possem dicere. Quotus enim istud quisque fecisset, ut a quibus^b partibus in dissensionem civili non esset receptus, essetque etiam cum crudelitate³⁶ rejectus, ad eas ipsas rediret? Magni cujusdam animi, atque ejus viri est, quem de suscepta causa, propositaque sententia, nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum posset depellere.

Ut enim cætera paria Tuberoni cum Varo fuissent; honos, nobilitas, splendor, ingenium; quæ nequaquam fuerunt: hoc certe præcipuum Tuberonis fuit, quod iusto cum imperio ex fensate-consulito in provinciam suam venerat. Hinc prohibitus,

non

³² Ad eum] Ad Pompejum.
³³ Cujus auctoritatem secuti] Neque hoc artificio vacat. Latenter enim id significat: Auctoritas amplissimi viri, non causa, vos ad belli societatem adduxit. Idem.

³⁴ Quæ est ergo apud Cæsarem querela] Querit vobis apud Cæsarem de Ligario non licet, quia vos Africa prohibuerit. Id est, quia fecerit, ne bellum in Africa contra Cæsarem gerere possitis. Idem.

³⁵ Etiam si a Varo] Suspicio hoc loco esse mendum. Legerem, Si a Varo, & qui-

bustam aliis prohibiti non essetis. Patet enim concedi ironice, quod infra falsum esse ostenditur. Ferrarius.

^a Grut. probarem.

^b Idem. paribus delet.

³⁶ Cum crudelitate] Ex Pomponio D. de origine juris: Infirmum Tuberonem applicare non permisit, nec aquam haurire. Ex Cæsare, Tuberonem portu æque oppido prohibet, neque affectum salutæne filium exponere patitur. Abram.

non ad Cæsarem, ne iratus: non domum, ne iners: non aliquam in regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, videretur: in Macedoniam, in Cn. Pompeji castra venit, in eam ipsam causam, a qua erat rejectus cum injuria.

Quid? cum ista res nihil commovisset ejus animum, ad quem veneratis: languidiore, credo, studio in causa fuistis. Tantummodo³⁷ in prædiis eratis: animi vero a causa abhorrebant. An, ut fit in civilibus bellis, nec in vobis magis, quam in reliquis, omnes vincendi studio tenebamur? Pacis equidem semper auctor fui: sed tum sero. Erat enim amentis, eum aciem videres, pacem cogitare. Omnes, inquam, vincere volebamus: tu certe præcipue, qui in eum locum³⁸ venisses, ubi tibi esset pereundum, nisi vicisses. Quanquam, ut nunc se res habet, non dubito, quin hanc salutem anteponas illi victoriæ.

X. Hæc ego non dicerem, Tubero, si aut vos constantiæ vestræ, aut Cæsarem beneficii sui pœneret. Nunc quero, utrum vestras injurias, an reipublicæ persequamini. Si reipublicæ³⁹: quid de vestra in ea causa perseverantia respondebitis? si vestras: videte, ne erretis, qui Cæsarem vestris inimicis iratum fore putetis, cum ignoverit suis. Itaque num tibi videor, Cæsar, in causa Ligarii occupatus esse? num de ejus facto dicere? Quidquid dixi, ad unam summam referri volo vel humanitatis, vel clementiæ, vel misericordiæ tuæ.

Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum⁴⁰, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe nunquam hoc modo, Ignoscite, Judices: erravit: lapsus est: non putavit: si

S i 2 unquam.

³⁷ Tantummodo] Tantummodo videlicet in castris Pompeji corpore versabamini: causam autem ejus animis vestris non probabatis. Patricius.

³⁸ In eum locum] In ipsa Pompeji castra. Nam Cicero, cum in Pharfalia dimicatum est, absuit, Dyrrachii cum M. Varone, & M. Catone commoratus, ut narrat de Divina. lib. 1. Manutius.

³⁹ Si Reip.] Ejus, quæ nunc est, & Cæsaris consilio, ac sapientia gubernatur. Idem.
⁴⁰ Et quidem tecum] Cæsar etiam inter

Oratores in foro versatus est. Fabius libro x: C. vero Cæsar si tantum foro vocasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur. Tanta in eo vis est, id æquum, ea civilitate, ut illum eodem animo discessit, quo bellare appareret. Sed Atticum Ciceronianum libro de claris Oratoribus loquentem adiamus: Splendidam quandam, minimeque veteratarum rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica & generosa, quodammodo. Vide Tranquillam in Julio, cap. LV, LVI. Plutarchum in Cæsare. Abram.

unquam posthac ⁴¹. Ad parentem sic agi solet. Ad iudices, non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictum crimen. Dic te, Cæsar, de facto Ligarii iudicem esse: quibus in præfidiis fuerit, quare. Taceo. Ne hæc quidem colligo, quæ fortasse valerent etiam apud iudicem. Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus; tum etiam totus animo, & studio tuus. Ad iudicem sic agi solet. Sed ego ad parentem loquor, Erravi, temere feci, poenitet: ad clementiam tuam confugio: delicti veniam peto: ut ignoscas oro. Si nemo impetravit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. An sperandi Ligario causa non sit, cum mihi apud te sit locus etiam pro altero deprecandi? Quanquam neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studiis, qui a te pro Ligario petunt, tui necessarii.

XI. Vidi enim, & cognovi, quid maxime spectares, cum pro alicujus salute multi laborarent: causas apud te rogantium ^a gratiosiores ⁴² esse, quam ^b vultus: neque spectare, quam tuus esset necessarius is, qui te oraret, sed quam illius ⁴³, pro quo laboraret. Itaque tribus tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiore illi esse videantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quam tu ipse, qui illis tam multa concedis. Sed video tamen, apud te causas, ut dixi, rogantium valere plus, quam preces: ab iisque te moveri maxime, quorum iustissimum dolorem videas in petendo.

In Q. Ligario conservando multis tu quidem gratum facies necessarii.

⁴¹ Si unquam posthac] Ex Plauto, Casina, act. v, scen. iv, vers. 22.

^a Vid. Man. Lamb. gratiores

⁴² Gratiosiores] Non intellecta est vis huius vocis ab iis, qui in gratiore eam mutant. Gratiosi homines sunt, qui multum possunt apud illos, a quibus amantur. Sic & gratiose preces, quæ plurimum valent, & blanda vi expugnant illum, cui fiunt, ut gratiosa suffragatio in II. ad Famil. 6: Habemus hæc omnia: bonorum studium, &c. nostram suffragationem, si minus potentem, (sic modeste de se loquitur) at probatam tamen, & iustam, & debitam, & propterea fortasse etiam gratio-

rum. Grævius.

^b Vid. Man. Lamb. preces

⁴³ Quam illius] Repete ante non sit necessarius. Horum causas maxime spectat, quas iustas vocat & officio incensas in Fam. lib. vi, epist. 6. & epist. 12. ejusdem libri, necessarios, quæ propter necessitudinis conjunctionem non possumus negligere, nisi impii velimus in nostros esse, aut ingrati: causas vero deprecandi, quæ tantum ad captandum alicujus favorem & gratiam sunt comparatæ, Cicero ibidem vocat, ambitiosas rogationes, & inanæ ac ambitiosas voluntates. Idem.

necessarii tuis; sed hoc, quæso, considera, quod soles. Possum fortissimos viros, Sabinos, tibi probatissimos, totumque agrum Sabinum, florem Italiæ, ac robur reipublicæ, proponere. Nosti optime homines. Animadvertite horum omnium mœstitiam, & dolorem. Hujus T. Brocchi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremque ipsius, & filii vides.

Quid de fratribus dicam? Noli, Cæsar, putare de unius capite nos agere. Aut tres tibi Ligarii retinendi in civitate sunt, aut tres ex civitate exterminandi. Quodvis exilium his est optatius, quam patria, quam domus, quam dii penates, uno illo exulante. Si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moveant te horum lacrymæ, moveat pietas, moveat germanitas: valeat tua vox illa, quæ vicit. Te enim dicere audiebamus, Nos, omnes adversarios putare, nisi qui nobiscum essent: te, omnes, qui contra te non essent, tuos. Videtne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brocchorum domum, hunc L. Marcium, C. Cæsetium, L. Corfidium, hosce omnes equites Romanos, qui adsunt veste mutata, non solum notos tibi, verum etiam probatos viros, qui tecum fuerunt ⁴⁴? Atque his maxime irascebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiam minabantur. Conserva igitur tuis suos: ut, quemadmodum cætera, quæ dicta sunt a te, sic hoc verissimum reperiat.

XII. Quod si penitus perspicere posses concordiam Ligiorum: omnes fratres tecum iudicares fuisse. An potest quiquam dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis est, qui horum confensum conspirantem, & pene conflatum, in hac prope æqualitate fraterna non noverit? qui hoc non sentiat,

⁴⁴ Qui tecum fuerunt] Ex antecedentibus & sequentibus intelligitur, qui tecum fuerunt, hic dici non de iis, qui eum secuti sunt ad bellum, sed de Q. Ligarii fratribus, deque ejus avunculo T. Broccho, & aliis, supra nominatis, qui suscepto civili bello, domi remanere, quam alterutram partem seque, maluerunt. Nam eos æque suos Cæsar

appellabat, atque illos, qui cum eo in bello fuerant. Dixit enim supra: Te enim dicere audiebamus, nos omnes adversarios putare, nisi qui nobiscum essent: te omnes, qui contra te non essent, tuos. Eos autem significari, qui domi remanserant, sequentibus quoque verbis ita constat, ut dubitare profus nemo possit. Manut.

tiat, quidvis prius futurum fuisse, quam ut hi fratres diversas sententias, fortunaeque sequerentur? Voluntate igitur omnes tecum fuerunt: tempestate abreptus est unus: qui, si consilio id fecisset, esset eorum similis, quos tu tamen salvos esse voluisti.

Sed ierit ad bellum: discesserit non a te solum, verum etiam a fratribus. Hi te orant tui. Equidem cum tuis omnibus negotiis interesset, memoria teneo, qualis tum T. Ligarius, quaestor urbanus⁴⁵, fuerit erga te & dignitatem tuam. Sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui oblivisci nihil soles, nisi injurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenii tui, te aliquid de hujus illo quaestoris officio cogitantem, etiam de aliis quibusdam quaestoribus reminiscitentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud, (neque enim haec divinabat) nisi ut tu eum tui studiosum, & bonum virum judicares, nunc a te supplex fratris salutem petit. Quam hujus admonitus officio cum utriusque his dederis⁴⁶, tres fratres optimos & integerrimos, non solum sibi ipsos, neque his tot ac talibus viris, neque nobis necessariis suis, sed etiam republicae condonaveris.

Fac igitur, quod de homine nobilissimo & clarissimo, M. Marcello, fecisti nuper in curia, nunc idem in foro de optimis, & huic omni frequentiae probatissimis fratribus. Ut concessisti illum senatui, sic da hunc populo: cujus voluntatem carissimam semper habuisti. Et, si ille dies tibi gloriosissimus, populo Romano gratissimus fuit: noli, obsecro, dubitare, C. Caesar, similem illi gloriae laudem quam saepissime querere. Nihil est enim tam populare, quam bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis, nec admirabilior, nec gratior misericordia est. Homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quam salutem hominibus dando. Nihil habet nec fortuna tua majus, quam ut possis; nec natura tua melius, quam ut velis conservare quam plurimos. Longiorem orationem causa forsi-

⁴⁵ Quaestor urbanus] Quaestores urbani aerarium curabant, eiusque pecunias expensas & acceptas in tabulas publicas referre consueverunt. Aconius in Verrinam tertiam. Fabricii.

⁴⁶ Utriusque his dederis] Duobus fratribus, qui adsunt, & pro tertio deprecantur. Idem.

forfitan postulat, tua certe natura brevior. Quare, cum utilius esse arbitrer, te ipsum, quam aut me, aut quemquam, loqui tecum, finem jam faciam. Tantum te admonebo, si illi absenti salutem dederis, praesentibus his omnibus te datum.

E V E N T U S .

Plutarchus, in vita Ciceronis: „ Cum Q. Ligarius reus factus esset, quod in numero hostium Caesaris fuisset, ejusque atrocitatem Cicero suscepisset: tum Caesarem dixisse ferant, Quid est cause, cur Ciceronem orantem aliquandiu non audiamus? Nam reum quidem hominem improbum & hostem esse, jam pridem certum est. Ubi vero Cicero ingressus dicens, misericordiam motas concitavit, & oratio progressa cum affectibus varia, tum venustate admirabilis fuit, perspicue cognitum ajunt, varios colores Caesaris vultum subire, ejusque animum omnibus modis commutari: ac tandem, cum Pharsalici praelii mentionem facere Orator cepisset, immodicis perturbationibus incitatum, corpore contremuisse, & libellos quosdam e manu eiecisse. Vidus igitur orationis vi, Ligarium crimine liberavit. Haestenus Plutarchus. Unde perspicitur, quantus ardor Ciceronis in

agendo fuerit: qui Caesaris animum Ligario intensissimum ita commoverit, ut absolveret eum, quem jam pridem hominem improbum & hostem judicaverat. Tuberoni vero Ligarii accusatori hac oratione forentis gloriae spes omnis ita praecisa fuit, ut in hac causa victus, cum eloquentiae laudem desperasset, et foro se ad jus civile transtulerit. Qua de re Pomponius, de Origine Juris. Fabricii.

In eum tamen ingratus fuit a quo salutem acceperat. De quo Plutarchus in Bruto: Erat quidam Q. Ligarius Pompeii amicus, quem eo nomine accusatum excuserat. Caesar natus. Hic non quod ab iudicio liberatus fuisset, gratiam Caesaris tribuens, sed propter quam vocatus in periculum fuerat, dominationem praesens ei infensus erat: Bruto autem imprimis familiaris. Hunc Brutus invidens agrotum, cum sacros conjuratorum in Caesarem quaereret. Qualli, inquit, tempore, Ligari, agrotas? Ille statim cubito iniunxit, arrepta dextera ejus. At ego, inquit, si quid te, Brute, dignum cogitas, valeo. Abram.

